

FAÇADE EXTÉRIEURE - COLLÈGE ARMÉNIEN - VENISE

ԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ - ՄԱՐԿԱՆԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ - ՎԵՆԵՐԻԱ

ՀԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՒ
ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

7

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES, RA
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY AND ETHNOGRAPHY

PROCEEDINGS OF THE INSTITUTE
OF ARCHAEOLOGY AND ETHNOGRAPHY
HAIA-7

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК, РА
ИНСТИТУТ АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОГРАФИИ

ТРУДЫ ИНСТИТУТА
АРХЕОЛОГИИ И ЭТНОГРАФИИ
ХАИА-7

IAE PUBLICATION • ИЗДАТЕЛЬСТВО ИАЭ
YEREVAN 2025 ЕРЕВАН

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՀՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՀԱԽԱ-7

ՀՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՒ
ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԱԾԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
7

**Տպագրվում է ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության
ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ**

**Published by decision of the Scientific Council
of the Institute of Archaeology and Ethnography, NAS of RA**

Խմբագրական խորհուրդ

Գլխավոր խմբագիր՝ Արսեն Բոբոկյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Տորք Դալալյան

Խմբագրակազմ՝ Լևոն Աբրահամյան, Պավել Ավետիսյան,
Աստղիկ Բաբաջանյան, Ռուբեն Բադալյան, Միհրան Գալստյան,
Ջուսյոթ Թրափինա, Թեո վան Լինթ, Լորի Խաչատրյան, Ռուբեն Կարապետյան,
Թամար Հայրապետյան, Արսեն Հարությունյան, Սուրեն Հոբոսյան,
Դիանա Միրիջանյան, Ադամ Սմիթ, Պատրիկ Տոնասպետյան, Պիլոեր Քաուփ

Editorial Board

Editor-in-Chief: Arsen Bobokhyan

Vice-Editor-in-Chief: Tork Dalalyan

Editorial Stuff: Levon Abrahamian, Pavel Avetisyan, Astghik Babajanyan, Ruben Badalyan, Peter Cowe, Patrick Donabédian, Mihran Galstyan, Arsen Harutyunyan, Tamar Hayrapetyan, Suren Hobosyan, Ruben Karapetyan, Lori Khatchadourian, Theo van Lint, Diana Mirijanyan, Adam Smith, Giusto Traina

ՀԱԻԱ պարբերականի հերթական՝ 7-րդ հատորն ընդգրկում է ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի, Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարանի, Երևանի պետական համալսարանի, Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարանի, UCLA համալսարանի Ֆաուլերի թանգարանի (Լոս-Անջելես, Կալիֆորնիա) և Վիլյուսի Երոտական հումանիտար համալսարանի (Լիտվա) հետազոտողների հոդվածներն ու հաղորդումները, որոնց նախնական տարբերակները որպես զեկուցում ներկայացվել են ՀՀ ԿԳՄՄՆ Բարձրագույն կրթության և գիտության կոմիտեի ֆինանսավորմամբ 2023թ. դեկտեմբերի 12-13-ին ՀԱԻ Սիյուտքի ուսումնասիրության բաժնի և Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարանի համատեղ կազմակերպած «Էթնոսոցիալական փոփոխությունները հայկական Սիյուտքում» գիտաժողովին: Հատորը եզրափակվում է Սիյուտքում հրատարակվող երկու պարբերականների վերջին համարների ընդարձակ գրախոսություններով և լրատուով:

ISSN 2953-805X

DOI:10.54503/2953-805X

© ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտ, 2025

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. ՀԵՏԱՉՈՏԱԿԱՆ ՀՈԴԿԱՃՆԵՐ

I. ՀՀ-ՍՓՅՈՒՌԹ, ՀՀ-ԱՐՏԵՐԿԻՐ. ՓՈԽԿԱՊԵՐ ԵՒ ՓՈԽԱՉԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ռուբեն Կարապետյան

Հայաստանի Հանրապետության հետ Սփյուռքի միգրացիոն կապերի մասին 8

Հրաժին Վարդանյան

Մարիամ Հակոբյան

Ինքնության քաղաքականությունը՝ որպես պետություն-սփյուռք գործակցության բաղադրիչ (ՀՀ – Սփյուռք հարաբերությունների պարագան) 21

Հրայր Ճէպէճեան

Մերձատր Արևելքի հայ համայնքներ և ՀՀ յարաբերություններ. արդի միտումներ, մարտահրավերներ և հնարաւորութիւններ 34

Գայանե Հակոբյան

Նոր միգրանտների սոցիալ-մշակութային կյանքը Սփյուռքում. հայաստանցի հարազատների դիտանկյունը 48

Սոնա Ներսիսյան

Ռուսաստանցի և հնդկաստանցի ներգաղթյալների ինտեգրման փորձառությունը Հայաստանում 59

II. ԱՐԵՒԵԼՅԱՆ ԵՐՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ

Սյունիան Զախարյանիչ

Արևելյան Եւրոպայի հայ համայնքների հիշողության մշակույթը և դրա վրա պատմական քաղաքականության ու ազգային ծրագրերի ազդեցությունը արդի փուլում 72

Սվետլանա Պողոսյան

Վառնայի հայ համայնքի սոցիալ-մշակութային առանձնահատկությունները. իրավիճակ, միտումներ և զարգացումներ 89

Գոռ Մարտիրոսյան

Լեհաստանում հայ ներգաղթյալների տնտեսական գործունեության տեսակները, այդ գործունեության դիվերսիֆիկացիայի և փոփոխության արդյունքները 103

Լուսինե Տանայան

Սյուզաննա Բարսեղյան

Հայերը Չեխիայում. համայնքային կյանքի յուրահատկություններ 113

III. ԱՄՆ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ

Միհրան Գալստյան

«Հայրենադարձություն» եզրույթը Սփյուռքի արդի գործընթացների համատեքստում. Լոս-Անջելեսի հայ համայնքի օրինակը 126

Վերժինև Սվազյան

Ամերիկահայոց հայապահպանման մակարդակը՝ ըստ բանավոր
մշակույթի գրառված նյութերի 139

IV. ՏԵՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ**Նեղի Խաչատրյան****Մարիամ Հարությունյան**

Կրոնատաժության փոխանցումն ընտանիքում. տեսական խնդիրներ 156

Ռուբեն Օհանջանյան

Սոցիալական հեռավորության չափման՝ Բոգարդուսի սանդղակի
կիրառման յուրահատկությունները 167

Բ. ՉԱՆԱՉԱՆՔ**V. ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ****Կարեն Ասատրյան**

Պոլսահայ կրթական համակարգի վկայագրեր և վիճակացույցներ
(19-րդ դարավերջ – 20-րդ դարասկիզբ) 176

Սալվինե Մարկոսյան

«Հայաստան» շաբաթաթերթի դերը պոլսահայ մշակութային կյանքում 183

VI. ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍ**Կասիա Արմենյան**

Լույսով մնաք. Հայրենիքի և Սփյուռքի տեսականները 188

VII. ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ**Տորք Դալայան****Լուսինե Հայրիյան****Անահիտ Խեչոյան**

Études arméniennes contemporaines, 2023, №15.

Ֆրանսիայի հայալեզու մամուլը և անդրազգային տարածույթի ստեղծումը 200

Անդրանիկ Տազևսեան

Հայկազեան հայագիտական հանդէսի 43-րդ և 44-րդ հատորներուն չորս գիրքերը 204

VIII. ԼՐԱՏՈՒ**Միզան Բոնպեան**

Հայագիտական ամստոնային խտացեալ դասընթացքին 40-րդ տարին.

Վենետիկի մեջ՝ հայկական աշխարհ 218

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ

221

ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

230

ՀԱՅԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՒ
ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
7

V

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

Մալխինե Մարկոսյան

ՀԱԻ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ ԴԵՐԸ
ՊՈԼՍԱՐԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿՅԱՆՔՈՒՄ

19-րդ դ. առաջին տասնամյակում Կ.Պոլսում պարբերական մամուլի առաջընթացը պայմանավորված էր մի շարք գործոններով: 1830–1850-ական թթ. Օսմանյան կայսրության քաղաքական ու տնտեսական ճգնաժամի պայմաններում ձևավորվեց օսմանյան բարենորոգչական գաղափարախոսությունը (*թանզիմաթ*): *Թանզիմաթի* բարեփոխումները թեև հիմնականում քիչ արդյունավետ էին, այնուամենայնիվ արագացնում էին Օսմանյան Թուրքիայում կատարվող տարաբնույթ հանրային ու տնտեսական փոփոխությունները: Դա խթանեց ոչ-մուսուլման ժողովուրդների ազգային զարգացումը, որ կապված էր նաև Թուրքիայում սկիզբ առած կրթական և մշակութային նոր շարժման հետ: Այս առումով՝ մամուլի ձևավորումն իրավամբ առանցքային տեղ ունի հայոց մշակութային ինքնության պահպանման հարցում²:

Հանրային կյանքի աշխուժացմամբ պայմանավորված՝ 1840-ականներին առաջ եկավ ազգային պաշտոնաթերթ ունենալու հարցը: 1846թ. հուլիսին հիմնվեց «Հայաստան» շաբաթաթերթը (1846–1852թթ.): «Հայաստան»-ը լույս էր տեսնում մեծագիր, երկթերթ, բաժանորդագրության տարեկան գինն էր՝ 1000 *ղտուչ*³: Շաբաթաթերթն իր տպագրությամբ պարտական էր ժամանակի հրատարակչական գործի մասնագետ, ոսկերիչ, փորագրող, հայ նոր տպատառերի ստեղծող Հովհաննես Մյուհենտիսյանին: Վերջինս մեծ վաստակ ունի նաև թուրք տպագրության զարգացման գործում, ինչի համար անվանվել է «Օսմանյան Գուտենբերգ» և արժանացել կառավարական պարգևներին⁴:

«Հայաստան»-ն ունեցել է երկու խմբագիր՝ Մկրտիչ Աղաթոնը (1848–1850թթ.) և Յովհաննես Չամուրճեանը (1846–1848թթ. և 1850–1852թթ.), որոնց հանրային-քաղաքական հայացքները որոշիչ ազդեցություն ունեցան թերթի հիմնական ուղղվածության և բովանդակության վրա: Մ. Աղաթոնն առավել ազատական հայացքներով էր աչքի ընկնում, որով և հակադրվում էր Յ. Չամուրճեանին: Վերջինս պահպանողական հայացքներ ուներ, կողմ էր Թուրքիայում տիրող սոցիալ-քաղաքական իրավիճակի պահպանմանը: Այս գաղափարական հակասությունն իր արտահայտությունն է գտել նրա խմբագրության տարիներին լույս տեսած համարներում⁵:

¹ Թանզիմաթը ժամանակագրորեն ընդգրկում է երկու փուլ՝ 1839–1856 և 1856–1876 թթ., երբ հռչակվեց Օսմանյան առաջին սահմանադրությունը (1876 թ.): 1839 թ. Թուրքիայի սահմանադրական փոփոխությունների կետերից մեկը կրթական կյանքի զարգացումն էր, հանրային կրթության ոլորտում բարեփոխումները. այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս Davison 1963, 494:

² Կ.Պոլսում 1832 թ. սկսեց լույս տեսնել «Լրոյ Գիր» կամ «Լրոյ Գիր Մեծի Տերութեանն Օսմանեան» թերթը (1832–1850թթ.), որով և սկզբնավորվեց արևմտահայ մամուլը: Թերթը նախ հանդես էր գալիս որպես Կ.Պոլսում 1831 թ. հիմնված թուրքերեն առաջին թերթի՝ «Թագվիմի վագայի» («Դեպքերի օրացույց») թարգմանված տարբերակ, ապա՝ որպես ինքնուրույն պարբերական:

³ Դուկասյան 1975, 160–163; Խառատյան և այլք (խմբ.) 2006, 126–138:

⁴ Ս. Փրկիչ ազգային հիվանդանոց, 2015, № 17 (սեպտեմբեր-հոկտեմբեր):

⁵ Հովսեփյան 2014, 9–11:

«Հայաստան»-ում արժարժվում էին զանազան ոլորտների վերաբերող հարցեր, որոնք առանձնանում էին թեմատիկ բաժիններով ու խորագրերով՝ «Ազգային», «Քաղաքական», «Բանասիրական», «Արտաքին» են: Սույն հրապարակման մեջ ընտրել ենք «Ազգային» խորագրի ներքո տպված հոդվածները. ուսումնասիրել ենք մեզ հասանելի որոշ համարներ:

Օսմանյան Թուրքիայում ազգային ինքնության խնդրին անդրադառնալիս՝ թերթը շեշտում է, որ քայլեր էին ձեռնարկվում դպրոցից արմատախիլ անելու ազգային ինքնության դրսևորման փորձերը. «Հարկատու եղած ուսմունքները եր ձգելով, հարկատու չեղածը կը սկսին առաջ փանելու ջանք ընել, կամ առաջ որը սորվիլ հարկատու է նե, այն ձգել ուրիշ բան սորվիլ: Օրինակի համար, դպրոց կայ որ պարսկերեն դաս չի փար որ պինդ հարկատու է աշակերտաց, անոր փեղը գաղղիերեն՝ անգղիերեն դաս կուրսայ երկուքը մէկ փեղ, որ այս երկու լեզուին առաջինը պարսկերենն դասը խափանելու չափ հարկատու չէ, երկրորդը մեր ազգին բնաւ հարկատու չէ առ այժմ»⁶:

Այս համատեքստում թերթը ներկայացնում և քննարկում է մի շարք կրթական հարցեր և խնդիրներ, որոնք բացահայտում են այն մարտահրավերները, որոնց պատճառով շատ դեպքերում թերանում էր կրթական գործընթացը: Կարևորելով կրթական գործընթացի առավել համակարգված բնույթը՝ թերթը նշում է. «Նախ և առաջ ուսման կարգ մը հասարակունքն որ ամէն դպրոց այն կարգովը երթալու պարտաւորուի, և կը պարտաւորին ամէն դասարան որ առանց այն խորհրդին վկայականին դասարանութին չընեն և ընկերութիւններն ալ օրինաւոր դասարան չեն ընդունիր վկայական չունեցող մարդը»⁷:

Հարկ է նշել, որ Յ. Չամուրճեանը՝ որպէս առաջին խմբագիր, չարաշահում էր իր իրավունքները, և այս պարագայում՝ քաղաքական հակոտնյա ուղղություններ դավանող խմբագիրները չէին կարող երկար ժամանակ կողք-կողքի հրատարակել մի թերթ՝ տալով միաժամանակ և պահպանողական, և ազատական դիմագիծ: 1848թ. Յ. Չամուրճեանը հետագալ խմբագրությունից, իսկ 1852թ. ընդմիջող թողեց պաշտոնաթերթը: Յ. Չամուրճեանը հետագայում գործունեություն ծավալեց նախ իր հայատառ թուրքերեն «Զօհալ» (1855թ.), ապա՝ այդ թերթի անունը և լեզուն հայերենի փոխած «Երևակ» (1857–1866թթ.) թերթում⁸:

1848թ. վերջին՝ երկրորդ խմբագիր Մկրտիչ Աղաթոնը թերթին աշխատակցելու է հրավիրում Երոպայում կրթություն ստացած գաղափարախոսների, ինչպիսիք էին՝ Գրիգոր Աղաթոնը, Հակոբ Կրճիկյանը, Սերովբե Վիչենյանը, Հակոբ Մելիքյանը, Մկրտիչ Մոմճյանը, Գևորգ Մթինարճյանը, Միքայել Աղաթոնը, Պողոս Նիկողոսյանը և այլք⁹: Այս գործիչները թերթին կարողացան հաղորդել նոր շունչ և դիմագիծ՝ օգնելով ժողովրդավարական գաղափարախոսության ձևավորմանն ու տարածմանը: Նրանք առաջ քաշեցին համընդհանուր գրագիտության անհրաժեշտության, երոպական լուսավորական գաղափարների յուրացման և այլ խնդիրներ:

Օսմանյան Թուրքիան փոքրամասնությունների հանդեպ վարում էր խտրական քաղաքականություն, որի նպատակը վերջնական ձուլումն էր: Այդ քաղաքականության արդյունքում անհատը կամ խումբը ձեռք էին բերում գերիշխող խմբի բնութագրեր և ի վերջո՝

⁶ Չամուրճեան Յ., Աղաթոն Մ., Ազգային // «Հայաստան» 1847, դեկտեմբերի 20, № 25–78, 3:

⁷ Չամուրճեան Յ., Աղաթոն Մ., Ազգային // «Հայաստան» 1847, դեկտեմբերի 20, № 25–78, 4:

⁸ Ղուկասյան 1975, 151–152, 160–257; Խառատյան և այլք (խմբ.) 2006, 128; Հովսեփյան 2014, 10: Հայատառ թուրքերեն թերթ հրապարակելու պատճառը խմբագիրը տեսնում էր հետևյալ խնդրի մեջ. «...տաճկերեն գրելով հայերեն և տաճկերեն հասկցողներուն մէկէն օգուտ կըլլայ. իսկ հայերեն գրելով միայն հայերեն գիտցողները կը հասկընան. Եւ մենք օգտին առաւելութեանը նայելով տաճկերեն սկսեցինք. և մտքերնիս այնպէս շարունակել էր» [Չամուրճեան Յ., Երևակ 1857, №1, 3]:

⁹ Խառատյան և այլք (խմբ.) 2006, 133:

ընդունվում որպես դրա մի մաս¹⁰:

Վերոնշյալ գաղափարախոսներն իրենց հոգիվածներով փորձում էին հակադրվել պահպանողական հոսանքի ներկայացուցիչներին, որոնք կողմ էին Օսմանյան Թուրքիայի սոցիալ-քաղաքական իրավիճակի պահպանմանը: Նրանք գտնում էին, որ ազգային կյանքի առաջադիմության անհրաժեշտ պայմանը՝ ազգը լուսավորելն ու կրթելն է: Ըստ նրանց՝ ընդհանուր բարեկեցության կարելի է հասնել միայն կրթվելով և իբրև ազգ միասնական դառնալով, որպեսզի հնարավոր լինի խուսափել ձուլման վտանգից¹¹:

Կարևորելով դպրոցաշինության գործը՝ թերթը հետաքրքրական փաստեր է ներկայացնում Տատյան ամիրայական տոհմի կատարած գործունեության մասին՝ հատկապես ազգային առաջադիմության զարգացման գործում. «Տարեան Յովհաննէս ամիրան Վեննայի Միխթարեան միաբանութեան վանքը այցելութեան երթալուն՝ այն րեղի աշխարասէր վերապարտելի Հայոց յանձնէր է որ նախ՝ մէկ ընդհանուր պարտութիւն մը շինեն ի սկզբանէ աշխարհի մինչև մեր օրը գալով, երկրորդ՝ արդէն շինած երկրագունդ և երկրագունդներուն խիստ մեծագոյնները շինեն որոնց երկոքն ալ արդարև ազգիս համար շատ կարևոր բաներ են: Ինչպէս կարևոր էին հայերէն աշխարհագրոյցները, որ անոնք ալ այն ազգասէր ամիրային յանձնարարութեամբը շինուեցան Վեննայի Միխթարեան վերապարտելի Հարց աշխարհութիւնը»¹²:

Մ. Աղաթոնի խմբագրության շրջանում (1848–1850 թթ.) «Հայաստան»-ն այս կամ այն չափով պատկերացում էր տալիս արևմտահայ իրականության, ազգային խնդիրների, կրթական-մշակութային կյանքի մասին:

Ազգային խնդիրներից գատ՝ թերթը ներկայացրել է նաև Օսմանյան Թուրքիայի, երոպական տերությունների քաղաքական ու հանրային անցուղարձերի, մշակույթի ու գիտության զարգացման վերաբերյալ հարցերը:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԽԱՌԱՏՅԱՆ և այլք (խմբ.) 2006

Խառատյան Ա.Ա., Գևորգյան Լ.Մ., Մխիթարյան Մ.Հ. (խմբ.), Հայ պարբերական մամուլի պատմություն. XVIII–XIX դարեր, ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ, Գահիրե, 2006, 702 էջ:

ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ 2014

Հովսեփյան Մ.Հ., Արևմտահայ մամուլի պատմություն (1832–1915 թթ.), Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2014, 90 էջ:

ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ 1975

Ղուկասյան Վ.Գ., Պոլսահայ մամուլի և հրապարակախոսության սկզբնավորումը, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1975, 338 էջ:

DAVISON 1963

Davison R.H., Reform in the Ottoman Empire 1856–1876, Princeton, Princeton University Press, 1963, 479 p.

SUBERVI-VELEZ 1986

Subervi-Velez F.A., The Mass Media and Ethnic Assimilation and Pluralism: A Review Research Proposal with Special Focus on Hispanics // Communication Research, 1986, Vol. 13/1, 71–96.

¹⁰ Subervi-Velez 1986, 71.

¹¹ Հովսեփյան 2014, 10:

¹² Չամուրճեան Յ., Աղաթոն Մ., Ազգային // «Հայաստան» 1848, հունվարի 9, № 28–81, 3:

Salvine H. Markosyan

Institute of Archaeology and Ethnography, NAS of RA

THE ROLE OF WEEKLY NEWSLETTER "HAYASTAN" IN THE CULTURAL LIFE OF ARMENIANS IN CONSTANTINOPLE

The main purpose of this article is to identify the main factors of revitalization of cultural life in Constantinople in the first decades of the 19th century, and in this context assess the prospects of press development as a factor of preserving identity components and preventing polarization within the community.

Here are analyzed the vision of identity preservation reflected in the periodical press, its problems and challenges. An attempt is made to identify the direction adopted by "Hayastan" newspaper published in Constantinople, in the social-political and cultural life of Western Armenians, in this case showing the role of the press as a social institution in community life.

It is noteworthy to consider the newspaper attitudes toward community life, emphasizing its impact on identity preservation, reproduction, and strengthening the cultural ties. In this case, the primary role for the community is to find the edges of comparability within the environment in the conditions of integration, avoiding the risk of final assimilation.

It is important to state that the analysis of media content enables not only to understand the development of the cultural life of the community, but also to assess the influence of the media in the community, to understand its main functions.

Салвине Акоповна Маркосян

Институт археологии и этнографии, НАН РА

РОЛЬ ГАЗЕТЫ «АЙАСТАН» В КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ АРМЯН КОНСТАНТИНОПОЛЯ

Цель данной статьи-выявить основные факторы оживления культурной жизни в Константинополе в первые десятилетия 19-го века и в этом контексте оценить перспективы развития прессы как фактора сохранения компонентов идентичности и предотвращения поляризации внутри сообщества.

Анализируется видение сохранения идентичности, проблемы и вызовы, отраженные в периодической печати. Предпринимается попытка выявить направленность издающейся в Константинополе газеты «Айастан» в общественно-политической и культурной жизни западных армян, в этом случае, демонстрируя роль прессы как социального института в общественной жизни.

Примечательно рассмотреть позицию издания по отношению к общинной жизни, акцентируя ее влияние на сохранение идентичности, воспроизводство и укрепление культурных связей. В этом случае первостепенную роль для сообщества играет поиск точек сопоставимости с данной средой в условиях интеграции, избегая риска окончательной ассимиляции.

Важно констатировать, что анализ содержания прессы позволяет не только понять развитие культурной жизни общины, но и оценить влияние прессы на сообщество, понять основные функции.

Ներկայացվել է՝ 24.02.2025,
գրախոսվել է՝ 20.06.2025,
ընդունվել է՝ 10.07.2025:

ՅԵՂԻՆԱԿՆԵՐ

Ասատրյան Կարեն Սաշայի

Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային թանգարանի կրտսեր գիտաշխատող
sardarapat01.22@gmail.com

Արմենյան Գասսիա

Կալիֆորնիայի համալսարանի (UCLA) Ֆաուլերի թանգարանի համադրողական և հետազոտական օգնական, Լոս-Անջելես, ԱՄՆ
gassiaarmenian@gmail.com

Բարսեղյան Սյուզաննա Սոսի

պատմական գիտությունների թեկնածու
 ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի
 Սփյուռքի ուսումնասիրության բաժնի ավագ գիտաշխատող
syuzanna.barseghyan@gmail.com

Գալստյան Միհրան Վարդգեսի

պատմական գիտությունների դոկտոր
 ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի Սոցիալական գործընթացների և ինստիտուտների մարդաբանության բաժնի վարիչ / ԵՊՀ Մշակութաբանության ամբիոնի դոցենտ
akoonk@yahoo.com

Զախարկեիչ Ստեփան Արթուրի

պատմական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
 Եւրոպական հումանիտար համալսարան, Վիլնյուս, Լիտվա
stepan.zakharkevich@ehu.lt

Խաչատրյան Նելլի Ռաֆիկի

պատմական գիտությունների թեկնածու
 ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի
 Սփյուռքի ուսումնասիրության բաժնի գիտաշխատող
nelli.khachaturyan02@gmail.com

Կարապետյան Ռուբեն Սուրենի

պատմական գիտությունների դոկտոր
 ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի
 Սփյուռքի ուսումնասիրության բաժնի վարիչ
karapetyan.ruben.s@gmail.com

Հակոբյան Գայանե Լևոնի

պատմական գիտությունների թեկնածու
 ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի Սոցիալական գործընթացների և ինստիտուտների մարդաբանության բաժնի գիտաշխատող
gayik20@gmail.com

Հակոբյան Մարիամ Միշայի

ԵՊՀ Պատմության ֆակուլտետի ասպիրանտ
mariam-hakobyan-1010@mail.ru

Հարությունյան Մարիամ Բագրատի

ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի
 Սփյուռքի ուսումնասիրության բաժնի ավագ լաբորանտ
mariamharutyunian96@gmail.com

Ճեպեճեան Հրայր Վահէի

աստուածաբանության դոկտոր

Արաբական ծոցի Աստուածաշունչի ընկերության ընդհանուր քարտուղար, Քուվեյթ
hrayr.jebejian@gmail.com

Մարկոսյան Սալվինե Հակոբի

ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի

Սփյուռքի ուսումնասիրության բաժնի կրտսեր գիտաշխատող

salvi.markosyan@gmail.com

Մարտիրոսյան Գոռ Մովսեսի

սոցիալական գիտությունների թեկնածու

Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարանի

Աշխատաշուկայի ուսումնասիրման և մասնագիտական կարիերայի կենտրոնի տնօրեն
gormartiros@gmail.com

Ներսիսյան Սոնա Արայիկի

պատմական գիտությունների թեկնածու

ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի

Սփյուռքի ուսումնասիրության բաժնի ավագ գիտաշխատող

sona.nersisyan2006@gmail.com

Պողոսյան Սվետլանա Հայկի

պատմական գիտությունների թեկնածու

Հայոց ազգագրության և ազատագրական պայքարի պատմության ազգային

թանգարանի փոխտնօրեն / ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի

Մշակութային մարդաբանության բաժնի ավագ գիտաշխատող

poghosyansvetlana26@aspu.am

Սվազլյան Վերժինե Գառնիկի

բանասիրական գիտությունների դոկտոր

ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի

Բանագիտության բաժնի առաջատար գիտաշխատող,

ՀՀ Գիտության վաստակավոր գործիչ

vsvaz333@yahoo.com

Վարդանյան Հրաժին Վարդանի

պատմական գիտությունների թեկնածու

ԵՊՀ Պատմության ֆակուլտետի ասիստենտ

vardanyan.h@ysu.am

Տանաջյան Լուսինե Ասատուրի

պատմական գիտությունների թեկնածու

ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի

Սփյուռքի ուսումնասիրության բաժնի ավագ գիտաշխատող

lusine.tanajyan@gmail.com

Օհանջանյան Ռուբեն Սամվելի

պատմական գիտությունների թեկնածու

ՀՀ ԳԱԱ Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի Սոցիալական

գործընթացների և ինստիտուտների մարդաբանության բաժնի գիտաշխատող

r.ohanjanyan@mail.ru

CONTENTS

A. RESEARCH PAPERS

I. RA - DIASPORA, RA - ABROAD: MUTUAL CONNECTIONS AND INTERACTIONS

Ruben Karapetyan

On the Migration Ties between the Diaspora and the Republic of Armenia 8

Hratsin Vardanyan

Mariam Hakobyan

The Policy of Identity as a Component of State–Diaspora Cooperation
(the Case of RA–Diaspora Relations) 21

Hrair Jebejian

Relations between the Armenian Communities in the Near East
and the Republic of Armenia: Current Trends, Challenges and Opportunities 34

Gayane Hakobyan

Social-Cultural Life of New Migrants in the Diaspora:
the Viewpoint of Relatives in Armenia 48

Sona Nersisyan

Experience of Integration of Russian and Indian Immigrants in Armenia 59

II. ARMENIAN COMMUNITIES OF EASTERN EUROPE

Stepan Zakharkevich

Culture of Memory of Armenian Communities in Eastern Europe and the Influence
of Historical Policies and National Projects at the Present Stage 72

Svetlana Poghosyan

Sociocultural Features of the Armenian Community of Varna:
Situation, Trends and Developments 89

Gor Martirosyan

Types of Entrepreneurship of Armenian Immigrants in Poland,
Results of the Diversification and Change of Their Activity 103

Lusine Tanajyan

Suzanna Barseghyan

Armenians in Czech Republic: Peculiarities of Community Life 113

III. ARMENIAN COMMUNITY OF THE USA

Mihran Galstyan

The Term "Repatriation" in the Context of Modern Processes of Diaspora:
the Case Study of the Armenian Community of Los Angeles 126

Verjine Svazlian

The Level of Preserving Armenianness among the Armenian-Americans
according to the Inscribed Materials of the Oral Tradition 139

IV. THEORETICAL ISSUES

Nelli Khachaturian

Mariam Harutyunyan

Religious Transmission in the Family: Theoretical Approach 156

Ruben Ohanjanyan

Features of the Application of the Bogardus Social Distance Measurement Scale 167

B. VARIA

V. REPORTS

Karen Asatryan

Certificates of the Educational System of the Armenians of Constantinople
(Late 19th – Early 20th Centuries) 176

Salvine Markosyan

The Role of Weekly Newsletter “Hayastan” in the Cultural Life
of Armenians in Constantinople 183

VI. EXHIBITION

Gassia Armenian

Remain in Light: Visions of Homeland and Diaspora 188

VII. REVIEWS

Tork Dalalyan

Lusine Hayriyan

Anahit Khechoyan

Études arméniennes contemporaines, 2023, N° 15 :

La presse de langue arméniennes en France et la création d’un espace transnational 200

Antranik Dakessian

Haigazian Armenological Review: Four Books of the 43th and 44th Volumes 204

VIII. EVENTS

Suzan Pirnalyan

The 40th Year of Summer Intensive Course of Armenian Language and Culture:
an Armenian World in Venice 218

PHOTOS 221

INFORMATION ABOUT AUTHORS 230

СОДЕРЖАНИЕ

А. ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ СТАТЬИ

I. РА–ДИАСПОРА, РА–ЗАГРАНИЦА: ВЗАИМНЫЕ СВЯЗИ И ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Рубен Карапетян

О миграционных связях Диаспоры с Республикой Армения 8

Грацин Варданян

Мариам Акопян

Политика идентичности как составляющая сотрудничества государства с диаспорой 21

Грайр Джебебджян

Отношения между армянскими общинами Ближнего Востока и Республикой Армения: современные тенденции, вызовы и возможности 34

Гаяне Акопян

Социально-культурная жизнь новых мигрантов в Диаспоре: точка зрения родственников в Армении 48

Сона Нерсисян

Опыт интеграции российских и индийских иммигрантов в Армении 59

II. АРМЯНСКИЕ ОБЩИНЫ ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ

Степан Захаркевич

Культура памяти армянских общин Восточной Европы и влияние на нее исторической политики и национальных проектов в современном этапе 72

Светлана Погосян

Социально-культурные особенности армянской общины Варны: ситуация, тенденции и развития 89

Гор Мартиросян

Виды экономической деятельности армянских иммигрантов в Польше, результаты диверсификации и изменения этих видов деятельности 103

Лусине Танаджян

Сюзанна Барсегян

Армяне в Чешской Республике: особенности общинной жизни 113

III. АРМЯНСКАЯ ОБЩИНА США

Мигран Галстян

Термин «репатриация» в контексте современных процессов Диаспоры: пример армянской общины Лос-Анджелеса 126

Вержине Свазлян

Уровень сохранения армянства у американских армян по материалам устной культуры 139

IV. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ

Нелли Хачатурян

Мариам Арутюнян

Трансмиссия религиозности в семье: теоретические проблемы 156

Рубен Оганджанян

Особенности применения шкалы Богардуса, измеряющей социальную дистанцию 167

Б. VARIA

V. СООБЩЕНИЯ

Карен Асатрян

Аттестаты системы образования константинопольских армян
(конец 19-го – начало 20-го вв.) 176

Салвине Маркосян

Роль газеты «Айастан» в культурной жизни армян Константинополя 183

VI. ВЫСТАВКА

Кассия Арменян

Да пребудет с вами свет: видения родины и диаспоры 188

VII. РЕЦЕНЗИИ

Торк Далалян

Лусине Айриян

Анаит Хечоян

Études arméniennes contemporaines, 2023, № 15 : Армяноязычная пресса
во Франции и создание транснационального пространства 200

Андраник Дакесян

Haigazian Armenological Review: Четыре книги 43-го и 44-го томов 204

VIII. СОБЫТИЯ

Сюзан Пырнялян

40 лет интенсивного летнего курса армянского языка и культуры:
армянский мир в Венеции 218

ФОТОГРАФИИ

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ 221

230

ՀԱՊԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԵՒ
ԱԶԳԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԱԾԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
7

անգլերենի խմբագիրներ՝ Լուսինե Տանաջյան
Անահիտ Խեչոյան
ռուսերենի խմբագիր՝ Նելլի Խաչատուրյան
տեխնիկական խմբագիրներ՝ Լուսինե Տանաջյան
Սյուզաննա Բարսեղյան
Սալվինե Մարկոսյան
ձևավորող և էջադրող՝ Արթուր Հարությունյան

Շապիկի վրա՝

Մուրադ-Ռաֆայելյան վարժարանի (Վենետիկ) պատկերով բացիկ՝
Քարոլ Մարք-Բուարե Գաֆտանճյանի ընտանեկան արխիվից (Ֆրանսիա):

